ANALYSE · Rechtsstaat

Van rechtsstaat naar gerechtelijke zuivering

23 december 2025 · Amsterdam Law Center · 5 min. leestijd

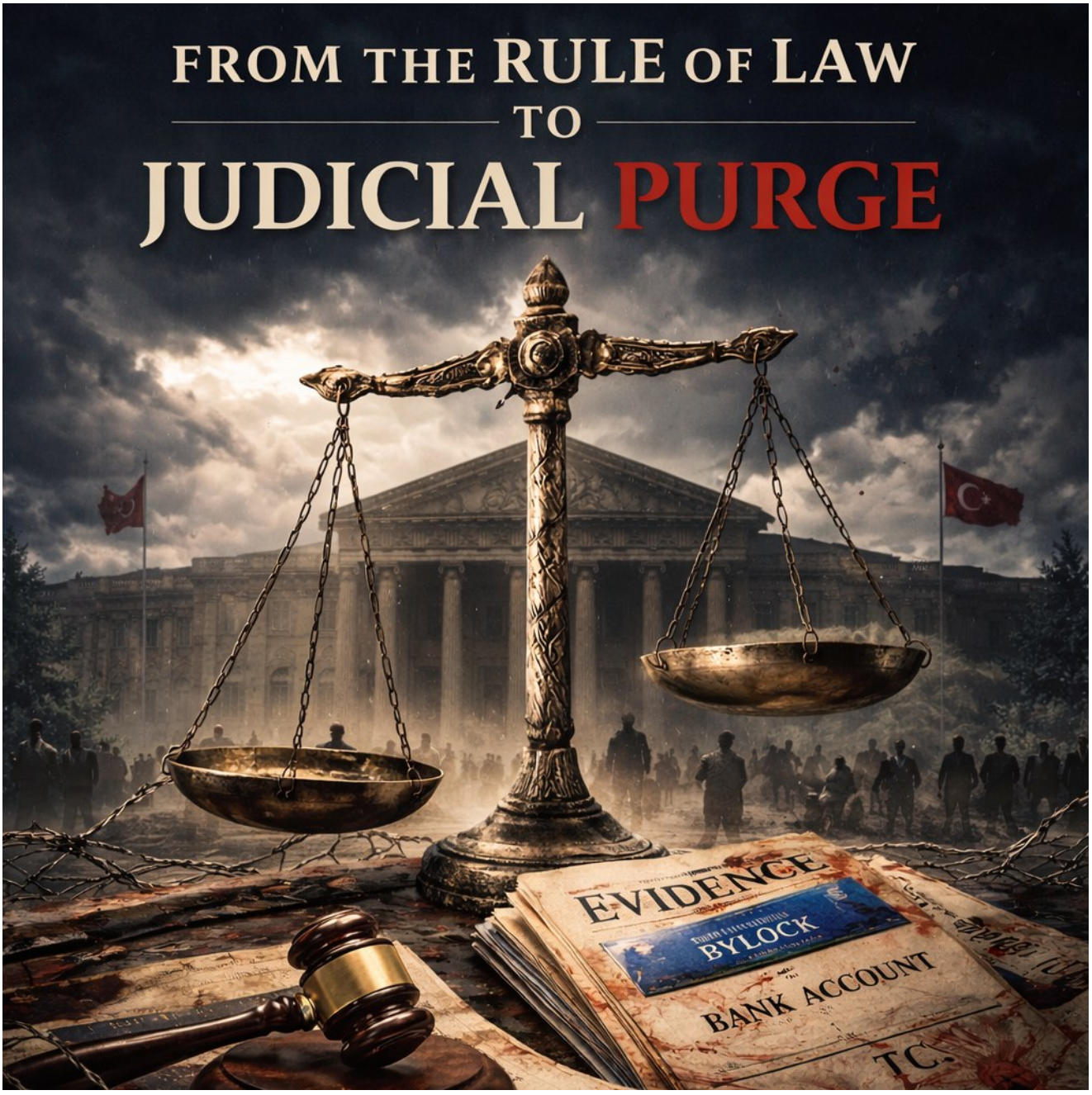

Willekeur, ongelijkheid en de praktijk van het creëren van “misdrijven zonder wet” bij de beoordeling van bewijs

De erosie van de rechtsstaat

Het rechtsstaatbeginsel, vastgelegd in artikel 2 van de Turkse Grondwet, vereist dat alle overheidsoptreden aan de wet is gebonden en dat burgers leven in omstandigheden van gelijkheid, rechtvaardigheid en vrijheid. Rechtvaardigheid vormt de dragende pijler van elke samenleving: wanneer zij sterk is, bloeien economie en sociale vrede; wanneer zij verzwakt, treedt verval in.

De systematische uitholling van het rechtsgevoel leidt tot gevolgen die ver uitstijgen boven individuele onrechtvaardigheden: maatschappelijk vertrouwen brokkelt af, investeringen nemen af, braindrain versnelt en het culturele weefsel wordt aangetast. Daarom moeten rechterlijke fouten uitzonderlijk blijven, en moeten correctiemechanismen effectief functioneren.

Maar dit fundament kreeg zware schade door politieke interventies na de corruptieonderzoeken van 17–25 december 2013. De couppoging van 15 juli 2016 werd vervolgens gebruikt om deze interventies permanent te maken. Honderdduizenden mensen werden via nooddecreten (KHK’s) zonder rechterlijke toetsing ontslagen; vage en juridisch niet-erkende begrippen zoals “verbinding” (irtibat) en “affiliatie” (iltisak) werden gebruikt om terreurbeschuldigingen te rechtvaardigen.

Een vroeg en symbolisch teken van deze juridische afbraak was de behandeling van politiefunctionarissen die betrokken waren bij de onderzoeken van 17–25 december. Terwijl sommige agenten jarenlang gevangenzaten, werden officieel vastgelegde onderzoeksbevindingen—zoals geluidsopnames en grote geldbedragen die in schoenendozen werden aangetroffen—openbaar betwist via conflicterende narratieven. Zo werd beweerd dat het geld door politie was “geplant”, maar werd het later via officiële protocollen teruggegeven aan de corruptieverdachten. Deze tegenstrijdigheid roept ernstige vragen op over de **betrouwbaarheid van bewijs, de legitimiteit van onderzoeken en consistentie van staatsoptreden**—essentiële elementen van de rechtsstaat.

I. De ontmanteling van de rechterlijke onafhankelijkheid en de creatie van een angstcultuur

Na de couppoging van 15 juli leidde de noodtoestand (2016–2018) tot de grootste institutionele instorting in de geschiedenis van de Turkse rechterlijke macht. Meer dan **4.500 rechters en aanklagers** werden ontslagen en duizenden gearresteerd—bijna een derde van de rechterlijke macht werd buitenspel gezet. De snel benoemde vervangers maakten de Raad van Rechters en Aanklagers (HSK) effectief ondergeschikt aan de uitvoerende macht.

De **Criminal Judgeships of Peace** werden centra van politieke druk in hechtenis- en beroepsprocedures. Rechters die vrijlatingen uitspraken, werden geschorst, overgeplaatst of onderzocht, wat een krachtige angstcultuur creëerde. In deze omgeving werd juridisch geweten verdrongen door zorgen over persoonlijke veiligheid, carrière en politieke loyaliteit.

De juridische hiërarchie stortte eveneens in. Dat het Hof van Cassatie weigerde de uitspraken van het Constitutionele Hof te volgen—het duidelijkst tijdens de **Can Atalay-crisis**—toont de ineenstorting van de normatieve piramide. Ook de systematische weigering om EHRM-uitspraak na te leven toont dat de crisis is doorgedrongen tot de internationale rechtsorde.

Regeringsautoriteiten weigerden de arresten van het EHRM in de zaken **Osman Kavala** en **Selahattin Demirtaş** uit te voeren, ondanks hun bindende aard op grond van artikel 46 EVRM.

II. De antiterreurwet (TMK): discriminerende toepassing en dubbele standaarden

De TMK wordt in zaken tegen de Hizmetbeweging toegepast op een wijze die het gelijkheidsbeginsel (art. 10 Grondwet; art. 14 EVRM) schendt. Identieke handelingen leiden tot totaal verschillende juridische uitkomsten afhankelijk van de groep waartoe de verdachte behoort.

1. Omkering van het vermoeden van onschuld

Ondanks grondwettelijke en internationale garanties worden verdachten behandeld alsof zij schuldig zijn totdat zij hun onschuld bewijzen.

2. Voorlopige hechtenis als norm

Voorlopige hechtenis, bedoeld als uitzonderlijke maatregel, is in deze zaken de standaard geworden—vaak met abstracte, sjabloonachtige motiveringen.

3. Automatische misdrijfproductie (bijv. “FETÖMETRE”)

Instrumenten zoals de “FETÖMETRE” vervangen individuele bewijswaardering door bureaucratische risicoscores.

III. Misdrijven zonder wet: willekeurige bewijswaardering

Hoewel het EHRM vereist dat terrorisme **geweld, wapens of concrete daden** omvat, worden in Turkije de volgende legale handelingen als “terroristisch” gezien:

- Rekening openen bij Bank Asya → *financiering van terrorisme*
- Lid worden van een vakbond → *organisatorische activiteit*
- Gebruik van ByLock → *doorslaggevend bewijs*
- Religieuze bijeenkomsten of schoolinschrijving → *lidmaatschap*

IV. De constructie van het label "FETÖ" en sociale criminalisering

Hier bespreekt de tekst:

- **"FETÖ" als vage en rekbare politieke categorie**
- Ongecontroleerde **HTS-verbindingsgegevens** als automatisch bewijs
- **Mediastigmatisatie** van verdachten
- **Collectieve schuldtoeschrijving** in strijd met art. 38 Grondwet

V. Verzet tegen internationaal recht en verlies van legitimiteit

- Turkse rechtbanken saboteren de uitvoering van het arrest **Yalçınkaya**.
- EU-landen wijzen Turkse veroordelingen af wegens gebrek aan bewijs van geweld.
- Asielinstanties (Duitsland, Nederland, België, Frankrijk, VK) erkennen vervolgingsrisico; acceptatiepercentages blijven **70–90%**.
- Mensenrechtenrapporten voor 2025 bevestigen de legitimiteitscrisis.

VI. Erosie van de rechtsstaat en economische achteruitgang

De tekst bespreekt o.a.:

- Turkije op plaats **118 van 143** in de Rule of Law Index (2025)
- FDI-daling van **$22 miljard → $11 miljard**
- Inflatie boven de **31–57%**
- Kapitaalvlucht door gebrek aan juridische bescherming

VII. Afwezigheid van juridisch verzet: maatschappelijke apathie en "staat = regering"-denkfout

Enkele oorzaken:

- zwakke maatschappelijke vraag naar de rechtsstaat

- gebrek aan democratische controle
- economische afhankelijkheid van de overheid
- armoede → kwetsbaarheid
- de gedachte dat kritiek op de regering gelijkstaat aan aanval op de staat

Dit leidt tot een **kleptocratisch bestuurssysteem** waarin recht wordt gebruikt om loyaliteit te belonen en tegenstanders te bestraffen.

Conclusie

De Turkse rechterlijke macht heeft haar constitutionele functie grotendeels verloren en is een instrument van politieke macht geworden.

Dit heeft geleid tot grootschalige onrechtvaardigheid, maatschappelijke trauma's, braindrain en institutionele verzwakking.

Echte hervorming vereist niet alleen internationale druk, maar ook een sterke binnenlandse vraag naar rechtvaardigheid en democratische verantwoording.

De geschiedenis zal onderscheid maken tussen degenen die aan de kant van recht en waarheid stonden en degenen die onrecht steunden.

Adv. Mahmut Haldungil

Gedownload van amsterdamlawcenter.com op 23 november 2026. Actuele versie: https://amsterdamlawcenter.com/nl/van-rechtsstaat-naar-gerechtelijke-zuivering/